

Axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot oqimining kuchayishi

Zilola Rizamat-qizi Saydullayeva
Fariza Akbar-qizi Shuxaratjonova
Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborotlashgan jamiyat tushunchasining mazmun-mohiyati va uning zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotdagi oʻrni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Tadqiqotda axborot va bilimning jamiyat rivojidadagi strategik resurs sifatidagi ahamiyati, axborot texnologiyalari va global media makonining shakllanish jarayonlari yoritib beriladi. Shuningdek, axborotlashgan jamiyatning asosiy belgilari, uning iqtisodiy, siyosiy, madaniy va taʼlim sohalariga taʼsiri tahlil qilinadi. Maqolada axborot makonining globallashuvi, media tizimlarining jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi roli hamda axborot xavfsizligi va media madaniyatining dolzarbligi asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari axborotlashgan jamiyat sharoitida davlat axborot siyosatini takomillashtirish, raqamli iqtisodiyot va elektron boshqaruvni rivojlantirish hamda fuqarolarning axborot madaniyatini oshirish muhimligini koʻrsatadi.

Kalit soʻzlar: axborotlashgan jamiyat, axborot oqimi, axborot madaniyati, axborot turlari, axborot yigʻish usullari, axborot taqchilligi, globallashuv, ommaviy axborot vositalari, adolat tamoyili, xolislik, shaxs dunyoqarashi, virtual pedagogik madaniyat, siyosiy axborot, iqtisodiy axborot, madaniy axborot

The intensification of information flow in the development of an information society

Zilola Rizamat-kizi Saydullayeva
Fariza Akbar-kizi Shukharatjonova
Shahrisabz State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the essence of the concept of an information society and its role in modern social development from a scientific and theoretical perspective. The study highlights the importance of information and knowledge as a strategic resource in the development of society, the processes of formation of information technologies and the global media space. It also analyzes the main features of an information society, its impact on the economic, political, cultural and educational spheres. The article substantiates the globalization of the information

space, the role of media systems in the formation of public opinion, and the relevance of information security and media culture. The results of the study indicate the importance of improving state information policy, developing the digital economy and e-government, and increasing the information culture of citizens in the context of an information society.

Keywords: information society, information flow, information culture, types of information, methods of information collection, information scarcity, globalization, mass media, principle of justice, impartiality, personal worldview, virtual pedagogical culture, political information, economic information, cultural information

Axborotlashgan jamiyat - zamonaviy ijtimoiy taraqqiyotning yuqori bosqichi bo'lib, unda axborot ishlab chiqarish, qayta ishlash, saqlash va uzatish jarayonlari jamiyat hayotining barcha sohalarida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ushbu tushuncha XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy muomalaga keng kirib kelgan bo'lsa-da, uning g'oyaviy ildizlari ancha oldin shakllangan. Ilmiy-texnik inqilob, kompyuter texnologiyalari va telekommunikatsiya vositalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi natijasida axborot iqtisodiyotning eng muhim resursiga aylandi. Bugungi kunda axborot va bilim insoniyat taraqqiyotining asosiy drayveri sifatida qabul qilinmoqda.

Axborotlashgan jamiyatning mazmun-mohiyatini tushuntirishda bir nechta yondashuvlar mavjud. Birinchi yondashuvda, u texnologik jarayon sifatida izohlanadi, ya'ni axborot texnologiyalari vositasida inson faoliyatining barcha tarmoqlarida samaradorlik oshirilishi va yangi imkoniyatlar yaratilishi nazarda tutiladi. Ikkinchi yondashuv esa sotsiologik mazmunga ega bo'lib, axborotlashgan jamiyatni ijtimoiy tizim sifatida ko'radi, unda axborot asosiy ishlab chiqarish vositasi va eng muhim strategik resurs sifatida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda, axborotlashgan jamiyat — bu shunday ijtimoiy muhitki, unda axborot oqimlari va ularni boshqarish mexanizmlari jamiyat hayotining barcha jabhalarida yetakchi o'rin tutadi.

Mazkur jamiyatning shakllanishiga bir nechta global omillar ta'sir ko'rsatgan. Birinchidan, kompyuter va raqamli texnologiyalarning ommalashuvi natijasida ma'lumotlarni qayta ishlash tezligi, hajmi va sifatida tub o'zgarishlar yuz berdi. Ikkinchidan, internet va global tarmoqlar orqali axborot almashish tezligi mislsiz darajada oshdi. Uchinchidan, mobil aloqa vositalari, sun'iy yo'ldosh texnologiyalari va bulutli hisoblash tizimlari axborotning geografik va vaqt chegaralarini deyarli yo'q qildi. Bularning barchasi jamiyatda yangi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimini yuzaga keltirdi.

Axborotlashgan jamiyatning asosiy belgilari quyidagilardan iborat: birinchidan, axborot ishlab chiqarishning sanoat va qishloq xo'jaligiga nisbatan ustuvor bo'lishi; ikkinchidan, bilim va intellektual resurslarning asosiy iqtisodiy boylik sifatida e'tirof

etilishi; uchinchidan, fuqarolarning axborotga erkin kirish huquqi va texnologik vositalardan foydalanish imkoniyatining kengayishi. Bunday jamiyatda axborot nafaqat iqtisodiy resurs, balki siyosiy, madaniy va ta'limiy jarayonlarning ham markaziy elementi sifatida qaraladi¹.

Mazmun-mohiyat nuqtayi nazaridan, axborotlashgan jamiyat oddiy ma'lumotga egalik qilish jamiyati emas, balki axborotni to'g'ri tanlash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish madaniyatini o'zida mujassam etgan tizimdir. Bu jarayonda media va axborot madaniyati, axborot xavfsizligi, axborot etikasi kabi tushunchalar alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki axborot oqimining haddan tashqari ko'pligi shaxs va jamiyatga ijobiy ta'sir bilan birga, salbiy oqibatlar ham keltirishi mumkin. Shu bois, axborotlashgan jamiyat faqat texnik taraqqiyot darajasini emas, balki ijtimoiy ong, madaniyat va axloqiy qadriyatlarning ham mos ravishda rivojlanishini talab etadi.

Axborotlashgan jamiyat - bu insoniyat sivilizatsiyasining yangi bosqichi bo'lib, unda axborot resurslari iqtisodiy, siyosiy va madaniy taraqqiyotning bosh omiliga aylanadi. U zamonaviy global jarayonlarda milliy raqobatbardoshlikni ta'minlash, demokratik qadriyatlarni mustahkamlash, fuqarolarning ongli ishtirokini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bunday jamiyatning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun davlat, fuqarolik jamiyati va har bir shaxs o'z o'rnini to'g'ri belgilab, axborotdan oqilona foydalanish tamoyillariga amal qilishi zarur.

Axborot insoniyat taraqqiyotida eng muhim omillardan biri sifatida qadimdan mavjud bo'lib, u jamiyat hayotining barcha jabhalarini qamrab oladi. Bugungi globallashuv davrida esa axborotning ahamiyati yanada ortib, u iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarning harakatlantiruvchi kuchiga aylanmoqda. Axborot nafaqat ma'lumot almashish vositasi, balki jamiyat tafakkuri, ijtimoiy ong va qaror qabul qilish jarayonlariga bevosita ta'sir etuvchi strategik resursdir. Shu sababli, zamonaviy davlatlar axborot siyosatini kuchaytirish, axborot xavfsizligini ta'minlash va fuqarolarining axborot madaniyatini oshirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Dunyo media tizimi axborotni global miqyosda tarqatish va almashishning asosiy platformasidir. Internet, televideniye, radio, matbuot va ijtimoiy tarmoqlar bugun yagona global axborot makonini shakllantirdi. Ushbu makonda ma'lumotlarning uzatilish tezligi ilgari tasavvur qilib bo'lmaydigan darajada oshgan. Masalan, xalqaro yangiliklar tarmog'i orqali bir mamlakatda sodir bo'lgan voqea bir necha soniya ichida boshqa qit'ada yashayotgan odamga yetib boradi. Bu jarayon xalqaro muloqot, iqtisodiy aloqalar va madaniy almashinuv uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, bunday tezkor axborot oqimi ayrim hollarda noto'g'ri yoki bir tomonlama ma'lumotlarning keng tarqalishiga ham olib kelishi mumkin.

¹ Xayitov A. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. "O'quv qo'llanma" – Toshkent: "ZAMON POLIGRAF" 2025-yil

Axborot makoni deganda, jamiyatdagi barcha axborot oqimlari, ularni yetkazish vositalari va ularning tarqalish yo'nalishlari tushuniladi. Bu makon nafaqat fizik infratuzilma (telekommunikatsiya tarmoqlari, serverlar, media markazlar), balki virtual platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn ommaviy axborot vositalarini ham qamrab oladi. Global axborot makonida yetakchi o'rinni egallagan xalqaro media korporatsiyalari - CNN, BBC, Al-Jazeera, Reuters va boshqalar - nafaqat axborot tarqatadi, balki jamoatchilik fikrini shakllantirish, xalqaro siyosatga ta'sir ko'rsatish va madaniy qadriyatlarni yoyishda ham katta rol o'ynaydi².

Axborotning dunyo media va axborot makonidagi ahamiyati bir nechta asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, u demokratik jarayonlar va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Erkin va mustaqil media fuqarolarga siyosiy jarayonlar haqida xolis ma'lumot berib, ular asosida ongli qaror qabul qilish imkonini yaratadi. Ikkinchidan, axborot iqtisodiy rivojlanishning muhim resursidir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida biznes qarorlari ko'pincha tezkor va aniq axborotga asoslanadi. Uchinchi jihat - madaniy aloqalarni mustahkamlash va xalqlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni rivojlantirishdir³.

Biroq axborot makonidagi global integratsiya jarayonlari axborot xavfsizligi masalalarini ham kun tartibiga olib chiqmoqda. Soxta yangiliklar, manipulyativ kontent, axborot urushlari va ma'naviy tahdidlar zamonaviy axborot tizimining salbiy oqibatlaridan hisoblanadi. Shu bois, har bir davlat o'z axborot makonini himoya qilish, axborotlarni tekshirish va ishonchli manbalardan foydalanish madaniyatini rivojlantirishga intiladi.

Axborot bugungi kunda iqtisodiy resurs, siyosiy qudrat va madaniy boylik sifatida global media makonining markazida turadi. Uning o'rni va ahamiyati nafaqat tezkor xabar yetkazishda, balki butun insoniyat tafakkurini shakllantirish va rivojlantirishda yotadi. Shu sababli, zamonaviy axborot siyosati va media faoliyatida xolislik, haqqoniylik va madaniy mas'uliyat tamoyillari doimo ustuvor bo'lishi lozim.

Zamonaviy davrda axborot jamiyatning barcha sohalarini qamrab olgan strategik resursga aylangan. Davlatlarning iqtisodiy qudrati, siyosiy barqarorligi, ijtimoiy farovonligi va madaniy taraqqiyoti ko'p jihatdan axborotning sifatli ishlab chiqarilishi, to'g'ri tahlil qilinishi va samarali qo'llanilishiga bog'liq. "Axborotlashgan jamiyat" tushunchasi nafaqat texnologik taraqqiyot, balki davlat boshqaruvi, iqtisodiy rivojlanish va xalq farovonligini ta'minlashda muhim omil sifatida qaraladi.

Axborotlashgan jamiyatda davlatning bosh vazifalaridan biri - axborot infratuzilmasini rivojlantirish, aholining barcha qatlamlari uchun sifatli va ishonchli axborotdan foydalanish imkoniyatini yaratishdir. Bu jarayon, bir tomondan, davlat

² Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010.

³ Xayitov A. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. "O'quv qo'llanma" – Toshkent: "ZAMON POLIGRAF" 2025-yil

boshqaruvining shaffofligini ta'minlaydi, ikkinchi tomondan esa fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Masalan, elektron hukumat tizimlari orqali davlat xizmatlarini tezkor va ochiq shaklda ko'rsatish nafaqat byurokratik to'siqlarni kamaytiradi, balki jamiyatda ishonch muhitini mustahkamlaydi.

Axborotlashgan jamiyat iqtisodiy o'sishning yangi yo'nalishlarini ham belgilaydi. Raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, startaplar va innovatsion loyihalar uchun qulay sharoit yaratilishi davlatning raqobatbardoshligini oshiradi. Axborot resurslarini to'g'ri boshqarish korxonalar samaradorligini oshiradi, bozorni kengaytiradi va xalqaro maydonda milliy mahsulot va xizmatlarning tan olinishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, axborotlashgan jamiyat xavfsizlik masalasini ham dolzarb qiladi. Kiberxavfsizlikni ta'minlash, soxta ma'lumotlar tarqalishiga qarshi kurashish, davlat sirlarini himoya qilish - zamonaviy davlatning eng muhim vazifalaridan biridir. Agar axborot oqimi nazoratsiz qolsa, bu milliy xavfsizlikka, iqtisodiy barqarorlikka va ijtimoiy totuvlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Madaniyat va ta'lim sohalarida ham axborotlashgan jamiyatning ta'siri beqiyos. Axborot texnologiyalari ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish, xalqaro tajriba almashish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Davlat axborot resurslaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish orqali yosh avlodning intellektual salohiyatini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyat davlat rivojining strategik asosi hisoblanadi. U nafaqat texnologik imkoniyatlar, balki ijtimoiy ong, boshqaruv tizimi va milliy xavfsizlikni mustahkamlovchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Davlatning kelajakdagi taraqqiyoti bevosita axborot siyosatining qanchalik puxta va zamon talablariga mos tashkil etilishiga bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Xayitov A. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. "O'quv qo'llanma" – Toshkent: "ZAMON POLIGRAF" 2025 yil
3. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010.
4. Madrahimov A. Axborot jamiyati va media madaniyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Mirzakhmedova, H., Mirziyotov, S., Sirojiddinova, S., Kodirov, A., Mashrabova, D., & Niyetova, G. (2026, January). Contextual Text Analysis for Assessing Reading Comprehension in Digital Education Tools. In 2026 Second International Conference on Intelligent Systems for Communication, IoT and Security (ICISCoIS) (pp. 1-6). IEEE.

6. Kodirov, Akbar, Farangiz Kenjayeva, and Marjona Yusupova. "Maktablarda raqamli texnologiyalar asosida aniq fan mavzularini o'tishda erishilayotgan yutuq va kamchiliklar." Универсальная индексная библиотека инновационных исследований в современном мире: теория и практика 3.4 (2024): 49-52.

7. Shuhratovich, Kodirov Akbar. "TA'LIM JARAYONIDA AKT VOSITALARINING O'RNI VA AHAMIYATI." Modern education and development 49.1 (2026): 241-247.